

Úřad Národní rozpočtové rady
NÁRODNÍ ROZPOČTOVÁ RADA

-

S T A N O V I S K O

Národní rozpočtové rady

číslo 4/2024

ze dne 13.6.2024

k vývoji hospodaření sektoru veřejných institucí a k nastavení fiskální a rozpočtové politiky

Na základě ustanovení § 21 odst. 2, písm. c) zákona č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti, Národní rozpočtová rada (NRR) sleduje vývoj hospodaření sektoru veřejných institucí. V rámci této činnosti se snaží též o identifikaci rizik, která mohou negativně ovlivnit stabilitu veřejných rozpočtů v krátkodobém, střednědobém i dlouhodobém horizontu. Od září 2018 Národní rozpočtová rada pravidelně, každé čtvrtletí, informuje veřejnost o svých závěrech.

Výchozí ekonomická situace

Hrubý domácí produkt (HDP) v prvním čtvrtletí podruhé za sebou mírně vzrostl, a to v meziročním i v mezičtvrtletním vyjádření. Meziroční růst o 0,2 % byl tažen zejména spotřebou domácností (0,9 p.b) a saldem zahraničního obchodu (2,7 p.b), kde růst ovlivnil především vývoz motorových vozidel. Naopak negativně působila investiční aktivita, jelikož tvorba hrubého fixního kapitálu poklesla v meziročním vyjádření poprvé od prvního čtvrtletí 2021 (-0,7 p.b.). Podstatná část meziroční dynamiky reálného HDP pak spadá pod vyrovnávací položku *změny stavu zásob* (-3,4 p.b.). Mezičtvrtletní růst HDP o 0,3 % byl pak tažen výhradně spotřebou domácností, která vzrostla mezičtvrtletně nejvíce od třetího kvartálu roku 2021, ale tlumen byl silným mezičtvrtletním poklesem tvorby hrubého fixního kapitálu (-7,9 %). Záporná dynamika investic je nejspíše zapříčiněna přechodem na novou finanční perspektivu evropských fondů a s ním souvisejícím přechodným poklesem vládních investic.

Hrubá přidaná hodnota (HPH) však v meziročním vyjádření klesla o 0,7 % a v mezičtvrtletním vyjádření klesla o 0,1 %. Pokles hrubé přidané hodnoty při současném růstu hrubého domácího produktu je dán zvýšením položky *salda daní a dotací*. To narostlo kvůli poklesu *dotací na produkty*, což souvisí s koncem energetických intervencí.

Zatímco meziroční míra inflace v březnu činila 2,0 %, v dubnu vyskočila na 2,9 %. Toto zrychlení bylo ovlivněno zejména cenami potravin, které zmírnily svůj meziroční pokles, přičemž právě razantní pokles cen potravin byl od začátku roku klíčový i pro pokles inflace. Průměrná nominální mzda po očištění od sezónních vlivů v prvním čtvrtletí vzrostla mezičtvrtletně o 1,7 % a mzdy tak pokračovaly ve svých reálných mezičtvrtletních růstech. Meziročně pak nominální mzdy v průměru zaznamenaly růst o 7,0 %, a vzhledem k výraznému poklesu inflace tak po 2 letech vzrostly mzdy meziročně i reálně, a to o 4,8 %.

Maloobchodní tržby v dubnu meziměsíčně stagnovaly a v meziročním srovnání se zvýšily o 5,3 %. Po březnových 5,8 % tak jejich růst mírně zvolnil. V lednu až dubnu 2024 dosáhl přebytek obchodní bilance 117,6 mld. Kč (meziroční růst o 68,4 mld. Kč), což bylo příznivě ovlivněno zejména obchodem s motorovými vozidly. Průmyslová produkce v dubnu meziměsíčně vzrostla o 0,6 %.

Hospodaření sektoru vládních institucí a nastavení fiskální politiky na další roky

Státní rozpočet i nadále trpí značnou nerovnováhou, byť oproti loňskému roku nižší. Jeho schodek dosáhl ke konci května 210,4 mld. Kč (198,7 mld. Kč po očištění o příjmy a výdaje na projekty z Evropské unie a finančních mechanismů). Na celý letošní rok je schválen deficit ve výši 252 mld. Kč.¹ Jasněji však o vývoji státního rozpočtu, a tedy o realističnosti dodržení schváleného schodku, bude v průběhu letních měsíců, kdy dojde k inkasu doplatků na dani z příjmů právnických osob od velkých subjektů.

Daňové příjmy se podle NRR vyvíjejí v zásadě v souladu s očekáváním. Týká se to nejvýznamnějších daňových titulů jako pojistné, daň z přidané hodnoty a daně z příjmů fyzických i právnických osob. Obdobný vývoj lze prozatím pozorovat u výdajové strany státního rozpočtu, kdy si nejvýznamnější výdajové položky přibližně drží alikvótu.

Přesto NRR vidí určitá rizika, která by mohla dostat státní rozpočet z hlediska dodržení schváleného schodku pod výrazný tlak. Jedná se zejména o příjmy z emisních povolenek. Ve státním rozpočtu je počítáno s výnosem v objemu necelých 41 mld. Kč. Ovšem vzhledem k poklesu realizovaných cen (ve srovnání s loňským očekáváním) a také oznámení Evropské komise o počtu stažených emisních povolenek², lze letos očekávat výnos asi o 25 mld. Kč nižší. NRR v této souvislosti upozorňuje, že problém správného rozpočtování příjmů z prodeje emisních povolenek se objevil i v rozpočtech minulých let,³ a je tedy nutné zvýšit jeho kvalitu a transparentnost.

Dalším rizikem jsou veřejně prezentované úvahy některých rezortů o navýšení běžných rozpočtových výdajů (například valorizace platových tabulek ve veřejné sféře) ještě v tomto kalendářním roce. NRR v letošním rozpočtu nevidí významný prostor pro navyšování rozpočtových výdajů. Pokud by mělo dojít k navýšení výdajů u některé rozpočtové kapitoly, pak podle NRR musí dojít k adekvátnímu snížení výdajů v jiné rozpočtové kapitole, neboť prostor pro řešení prostřednictvím zapojení nároků z nespotřebovaných výdajů je omezený. Dále NRR upozorňuje, že stávající znění zákona o pravidlech rozpočtové odpovědnosti vyžaduje pokračování snižování strukturálního deficitu, a proto je nutné přistupovat k diskusi o dalších výdajích velmi obezřetně.

Hospodaření územní samosprávy dosáhlo ke konci dubna kladného salda ve výši necelých 30 miliard korun. Z toho krajské rozpočty vykázaly přebytek 10,5 mld. Kč, rozpočty obcí 18,4 mld. Kč. Podle NRR je pravděpodobné, že územně samosprávné celky budou i v letošním roce hospodařit s relativně vysokým přebytkem, který by se mohl pohybovat kolem 0,8 % HDP. A to zejména ve světle mírného zlepšení makroekonomické predikce, kterou v dubnu publikovalo Ministerstvo financí. NRR se domnívá, že dlouhodobě vysoké přebytky hospodaření územních samosprávných celků ve všech fázích hospodářského cyklu nejsou makroekonomicky rozumné a nevedou k efektivnímu využívání prostředků vybraných od daňových poplatníků.⁴ V řadě případů totiž tyto přebytky zůstávají ležet na bankovních účtech a nepřinášejí daňovým poplatníkům užitek v podobě veřejných statků či služeb. NRR proto doporučuje zahájit diskusi o racionálnějších využívání těchto zdrojů a také o rozdělení daňových příjmů mezi jednotlivé složky soustavy veřejných rozpočtů.

NRR i nadále monitoruje proces změn v nastavení penzijního systému, které jako celek podporuje. Úpravy parametrů penzijního systému NRR považuje za nezbytné, má-li důchodový systém zůstat dlouhodobě udržitelný. Podrobnější analýzu dopadů přijatých parametrických změn důchodového systému (a to i ve světle aktuální demografické projekce ČSÚ) NRR přinese v září v rámci Zprávy o dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí.

¹ Další nerovnováhu na centrální úrovni představuje schválené deficitní hospodaření Státního fondu dopravní infrastruktury.

² Jedná se o stažení emisních povolenek do tzv. Rezervy tržní stability, které vyhláší Evropská komise vždy v polovině roku na základě celkového množství emisních povolenek v oběhu. Povolenky jsou staženy od září 2024 do srpna 2025, a ovlivní tak i původně vyhlášené množství povolenek v aukčním kalendáři na tento rok.

³ V roce 2022 byl rozpočtován příjem 19,9 mld. Kč, skutečnost byla 16,4 mld. Kč, v roce 2023 rozpočtováno 32,5 mld. Kč, skutečnost dosáhla pouze 18,6 mld. Kč.

⁴ Vysoké přebytky jsou charakteristické i pro minulé roky: v roce 2022 i v roce 2023 činily 1,0 % HDP.